

Huoltovarmuus ja turvallisuus raja-alueilla otettava EU:n aluepolitiikan kriteeriksi tulevaisuudessa

Turvallisuus ja huoltovarmuus korostuvat pääministeri Petteri Orpon hallituksen 16.6.2023 julkistamassa hallitusohjelmassa. Turvallisuuden ja huoltovarmuuden alueellinen ulottuvuus konkretisoituu kehittämistoimenpiteinä. Itä- ja Pohjois-Suomen kannalta keskeisiä ovat Pohjoisen ohjelman ja Itäisen Suomen vision toimenpiteet. Toimenpiteet on valmisteltava Valtioneuvoston kanslian johdolla ja niihin perustuen sopimus alueen elinvoiman vahvistamiseksi. Työ tulee käynnistää mahdollisimman nopeasti. Lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat haluavat, että maakuntien omaehtoisen kehittämisen rahoitus tulee sisällyttää valtion budjettiin jatkossakin. Tällä rahoituksella on ollut merkittävä alueellinen vipuvaikutus.

Suomen 1 344 kilometrin pituinen itäraja Venäjän kanssa on muodostunut myös Euroopan unionin ja Naton kriittiseksi turvallisuuskysymykseksi. Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen seurauksena Venäjän ja EU:n taloussuhteiden katkeaminen vaikuttaa erityisen kielteisesti itäisen Suomen kehitykseen ja yritystalouksiin raja-alueilla mutta myös laajemmin Suomessa. Raja-alueiden sodasta aiheutuvat taloudelliset menetykset ovat suuremmat kuin muualla Suomessa.

Suuren vientimarkkinan sulkeutuminen, raaka-ainevirtojen korvaaminen, talouselämän kuljetusten järjestäminen uudelleen ja Arktisen alueen jännitteiden kasvu vaativat pitkäkestoisia toimenpiteitä. Itä- ja Pohjois-Suomen ja erityisesti raja-alueiden elinvoiman ja kokonaisturvallisuuden turvaaminen vaativat toimenpiteitä sekä kotimaisten että EU-politiikkavälineiden tasolla. Kokonaisturvallisuuden osana varsinkin energiainvestoinneissa on huomioitava vahvasti erityisesti Itä-Suomen alueelliset tarpeet.

Uudessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa tarvitaan nopeita toimia Itä- ja Pohjois-Suomen ongelmien ratkaisemiseksi. EU:n pisin ulkoraja Venäjään edellyttää erityisesti itäiseen Suomeen kohdennettavia toimia. Parasta turvallisuuspolitiikkaa on koko Suomen pitäminen elinvoimaisena ja erityisesti raja-alueiden pitäminen vireästi asuttuna. Turvallisuuspolitiikasta onkin nykyisen kriisin myötä tullut kiinteä osa aluepolitiikkaa.

Uudessa tilanteessa on syytä tarkastella EU:n aluepolitiikan perusteita. EU:n alue- ja rakennepolitiikan tarkoituksena on tasata alueiden välisiä kehityseroja. Itä- ja Pohjois-Suomen EU-liittymissopimuksen mukainen erityisasema on huomioitu aikanaan Suomen liittyessä EU:n jäsenmaaksi 1995. Tämä erityisasema on entistään perustellummin huomioitava Suomen linjauksissa, jotka koskevat EU:n vuoden 2028 jälkeistä aluepolitiikkaa. Harva asutus, pitkät etäisyydet ja kylmä ilmasto ovat edelleen Itä- ja Pohjois-Suomen pysyviä kehityshaittoja. Itä- ja Pohjois-Suomen harva asutus on tärkein kriteeri koko Suomen saamalle EU-rahoitukselle. EU:n alue- ja rakennepolitiikkaa on toteutettava pitkäjänteisesti välineenä alueiden välisten kehityserojen tasaamiseksi 2028 alkavalla rahoituskaudella.

Venäjän rajan geopoliittisen merkityksen kasvaessa ja Suomeen ja koko Eurooppaan kohdistuvien turvallisuusuhkien kasvaessa myös huoltovarmuuden ja turvallisuuden vahvistaminen raja-alueilla on otettava yhdeksi EU:n aluepolitiikan kriteeriksi. Nykyinen EU:n aluepolitiikka ei näihin uusiin tarpeisiin taivu. Venäjän turvallisuusuhasta on muodostunut liittymissopimuksessa

tarkoitettujen erityispiirteiden kaltainen pysyvä haitta. Alueiden väliset erot ja turvallisuuden vaatimukset on otettava osaksi aluepolitiikkaa EU:n tasolla. Sekä Euroopan unionilla että Suomen hallituksella on nyt näytön paikka vahvistaa EU:n ulkoraja-alueiden elinvoimaa. Kysymys ei ole vain Suomen itärajasta vaan kaikkien niiden EU:n jäsenmaiden alueista, joiden turvallisuus on uhattuna. Turvallinen raja-alue luo turvaa koko Euroopan unionille.

Huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulma nostavat erityisesti liikenneyhteydet aiempaa vahvemmin esille. Saavutettavuus eri muodoissaan on yhä keskeisempi osa aluepolitiikkaa. Saavutettavuus tarkoittaa fyysisen saavutettavuuden ohella tietoliikenneverkkoja. Erityisesti itäisen Suomen laajakaistayhteydet ovat heikentymässä, kun operaattorit ovat ajamassa vanhentuneita 3G-verkkojaan alas. Kehittyneemmät verkot jättävät merkittäviä katvealueita. Tämä vaarantaa digitaalisten palveluiden saavutettavuuden laajoilla alueilla Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Vakavan kehityksen esteen itäisessä Suomessa muodostavat puutteelliset energiaverkot. Fingridin suunnitelmat ovat jättämässä merkittävän aukon energiaverkkoihin itäisessä Suomessa. Siirtoverkkojen puuttuessa myös teollisuuden ja muiden yritysten investoinnit ovat jäämässä toteutumatta. Energiapolitiikassa tarvitaan ennustettavuutta ja pitkäjänteisyyttä niin energian tuotannon kuin energian siirronkin osalta. Itäiseen Suomeen ei saa syntyä energiptyhjiö, joka veisi pohjaa elinvoiman kehittämiseltä.

Liikenteen tulevaisuuden osalta valtakunnallisessa liikennejärjestelmän suunnittelussa keskeisessä roolissa ovat Liikenne 12 -suunnitelma ja Väyläviraston investointiohjelma. Itä- ja Pohjois-Suomen tulevaisuuden varmistaminen vaativat niin suunnitelmia kuin investointeja uudessa tilanteessa. Kotimaisten raaka-aineiden osuus kasvaa teollisuuden hankinnoissa. Tämä puolestaan vaatii pääväylien ohella vähäliikenteisen tie- ja rataverkon mittavaa lisärahoitusta. Maan sisäinen huoltovarmuus vaatii teiden ja raideliikenteen kehittämistä sekä etelä-pohjois suunnassa että itä-länsi suunnassa.

Suomen kansainväliset yhteydet ovat uudessa geopoliittisessa tilanteessa nousseet vielä aiempaakin suurempaan rooliin. Euroopan unionin liikennejärjestelmän mukainen TEN-T-verkon toteutuksen eteneminen tuleekin varmistaa. Uudessa tilanteessa korostuu Suomen liikenteellinen eristyneisyys. Itämeren kautta tapahtuva liikenne ei saa olla Suomen ainut kansainvälinen yhteys. Suomen riippuvuutta Itämerestä on vähennettävä ja Suomi kytkettävä myös Pohjois-Ruotsin ja -Norjan liikenneverkkoon. Sotilaallinen ulottuvuus tuo myös uudentyyppisen tilanteen liikenteen rahoitukseen. Verkkojen Eurooppa -ohjelmalle (CEF) tarvitaan jatkoa 2028+ EU-rahoituskaudella ja rahoituksen kohdentamista Itä- ja Pohjois-Suomen kohteisiin. Sotilaallisen liikkuvuuden rahoituksen (Military Mobility) mahdollisuudet on hyödynnettävä.

Mikäli joudutaan tekemään valintoja alueen potentiaalin ja koheesion edistämisen välillä, on painotus oltava nimenomaan koheesion vahvistaminen. Koheesion tukeminen on koko maan potentiaalin ylläpitoa ja rakentamista. Jos tuetaan potentiaalin kasvattamista, tuetaan samalla valtiojohtoista aluekehityksen voittajien valikoimista. Tämä vaihtoehto tuottaa epätasaista aluekehitystä, alueiden eriytymistä ja viime kädessä valtion alueellista repeämistä voittajiin ja häviäjiin. Jo ennestään vahvojen alueiden tukeminen pahentaa keskittävällä aluepolitiikalla juuri sitä ongelmaa, jota koheesipolitiikka on suunniteltu ratkaisemaan. Toteutuneelta kehitykseltään vahvimpien alueiden tukeminen on näin ollen täysin vastakkaista koheesiota edistävän politiikan päämäärille.

Pentti Mäkinen

Etelä-Savon maakuntajohtaja

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien puheenjohtaja 2023

Kirjoitus perustuu Pentti Mäkinen pitämään puheenvuoroon Mikkelissä järjestetyssä alue- ja rakennepolitiikan seminaarissa 21.9.2023.